

Οι σχέσεις χριστιανικής πίστης και ελληνικής παιδείας τις μέρες της Αλώσεως (Σοφία Καυκοπούλου, υπ. δρ Θεολογίας-Μουσικός)

/ [Πεμπτούσια· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=158552>]

Ο Δούκας, κατηγορεί για φαρισαϊσμό τούς ορθοδόξους, που ενώ τα Μυστήρια ετελούντο στην γλώσσα τους, με το τυπικό τής ανατολικής Εκκλησίας, εντός των Ιερών Ναών και από τούς κανονικώς χειροτονηθέντες ιερείς, δεν αποδέχονταν την ισχύ τους[57]. Αυτή είναι η αμαρτία που πλήρωσαν οι άνθρωποι για την συμπεριφορά τους απέναντι στον έναν Θεό των χριστιανών και την διχόνοια που είχαν μεταξύ τους[58]. Από την ημέρα τής τελέσεως ενωτικής Λειτουργίας στην Αγία Σοφία, οι ανθενωτικοί απέφευγαν το κτίσμα ωσάν να ήτο εβραϊκή συναγωγή[59]. Ο δε Γεννάδιος, συνεχώς στρεφόταν κατά τής Ενώσεως, ενώ έγραφε κατά τού Θωμά Ακινάτη και τού Δημητρίου Κυδώνη, ανθρώπους που ο Δούκας φαίνεται πως εκτιμούσε πολύ[60]. Έντονη αντίθεση επίσης, εκφράζει για

τον μέγα δούκα Λουκά Νοταρά, η παροιμιώδης φράση τού οποίου, «Κρειττότερόν ἐστιν εἰδέναι ἐν μέσῃ τῇ πόλει φακίολιον βασιλεῦον Τούρκων ἢ καλύπτραν Λατινικήν», ερχόταν σε πλήρη αντίθεση με τις αντιλήψεις τού ιστοριογράφου Δούκα[61].

Ο ιστορικός Κ. Σάθας, χαρακτηριστικά λέγει, πως «την 29η Μαΐου 1453, η Δύση είδεν εκπληρούμενον τον σκοπό, τον οποίον προ εξακοσίων ετών λυσσωδώς επεδίωκεν...»[62]. Ωστόσο, εν προκειμένω, η Δύση είχε υποτιμήσει την ισχύ των Οθωμανών, ασχολούμενη με τα τοπικά της ζητήματα, ώστε το μήνυμα τής οριστικής καταλύσεως τής Αυτοκρατορίας, όταν διαδόθηκε, να δημιουργήσει κατάπληξη[63]. Ο παπισμός, ίσως φέρει μεγάλο μερίδιο ευθύνης για την αμέτοχη στάση των Δυτικών ηγεμόνων, καθώς για πάνω από δύο αιώνες, οι πάπες κατηγορούσαν τούς Βυζαντινούς, ως σχισματικούς, και θεωρούσαν κάθε προσπάθεια για συνεννόηση, απλώς ανειλικρινή[64]. Κατά συνέπεια, οι μακρυνοί λαοί τής δυτικής Ευρώπης, δεν έβρισκαν ουσία στην υποτιθέμενη συμμετοχή τους σε μία εκστρατεία υπέρ κάποιων σχισματικών, εναντίον κάποιων εχθρών που φάνταζαν ακόμη πιο μακρυνοί[65].

Ο Χαλκοκονδύλης, διεχώριζε σαφώς την χριστιανική πίστη από την ελληνική παιδεία, ενώ το κριτήριο σύμφωνα με το οποίο θεωρούσε πως υπήρχε αδιάλειπτη συνέχεια τού ελληνικού έθνους από την αρχαιότητα έως τον 15ο αι., υπήρξε η

συνεχής χρήση τής ελληνικής γλώσσας[66]. Ο Χαλκοκονδύλης επίσης αναφέρεται στον Βυζαντινό αυτοκράτορα, χρησιμοποιώντας τους τίτλους «βασιλεύς των Ελλήνων» ή «βασιλεύς τού Βυζαντίου»[67], ενώ οι Δούκας, Κριτόβουλος και Σφραντζής, μιλώντας για Έλληνες, συνήθως εννοούν τούς αρχαίους Έλληνες ειδωλολάτρες[68]. Ο Χαλκοκονδύλης, θεωρούσε πως η ελληνική παιδεία θα επιζούσε στην Δύση, μετά την Άλωση[69].

Καθώς ο Μωάμεθ καταπιανόταν με το εποικιστικό σχέδιο για την Κωνσταντινούπολη και αποκρυστάλλωνε την πολιτική του απέναντι στους χριστιανούς κατοίκους της, κατενόησε, ότι εκείνοι, ως μία κοινότητα, θα λειτουργούσαν επικίνδυνα για την εξουσία του[70]. Θεώρησε, λοιπόν, ωφέλιμο, να «αφήσει» την συσπείρωσή τους στον θρησκευτικό αρχηγό τής πίστεώς τους. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο πατριάρχης, φέρεται να έχει διττό ρόλο, αφ' ενός να φροντίζει για την εσωτερική γαλήνη τής χριστιανικής κοινότητας, αφ' ετέρου να λογοδοτεί στον σουλτάνο για κάθε τυχόν υπονομευτική πράξη εναντίον τού κράτους. Ο πατριάρχης, σταδιακά, στην συνείδηση τού υπόδουλου γένους, έγινε ο θρησκευτικός και συνάμα ο εθνικός θεσμός – στήριγμα για τούς Ορθοδόξους που βρίσκονταν ακέφαλοι, υπό τον οθωμανικό ζυγό. Μετά από συζητήσεις, ο ανθενωτικός Γεώργιος Σχολάριος, έγινε κατ' απαίτησιν τού σουλτάνου, ο πρώτος πατριάρχης στα μεταβυζαντινά χρόνια, με το όνομα Γεννάδιος[71].

Η στροφή στην μελέτη των Ελλήνων κλασικών στην Δύση, είχε ξεκινήσει πολύ νωρίτερα από την Άλωση τής Αυτοκρατορίας[72]. Πολλοί Έλληνες είχαν αρχίσει να μεταλαμπαδεύουν σε πόλεις τής Ιταλίας, όπως η Φλωρεντία και η Βενετία, την γνώση τής ελληνικής γλώσσας και να συμμετάσχουν στην έντονη μεταφραστική κίνηση των έργων αρχαίων κλασικών. Τα έργα των αρχαίων φιλοσόφων και οι διάφορες πραγματείες για θέματα ιατρικής, αστρονομίας, μαθηματικών και άλλων επιστημών, άρχισαν εκ νέου να εκδίδονται και να τραβούν το ενδιαφέρον. Ουσιαστικά, μία φρενίτιδα ξέσπασε, την οποία καλλιέργησε και η νέα μέθοδος τής τυπογραφίας που έδινε την δυνατότητα εύκολης απόκτησης κάποιου βιβλίου και την μεγαλύτερη μαζική παραγωγή συνολικά. Φυσικά, αυτοί που τώρα έδειχναν ζωηρό ενδιαφέρον για την ελληνική παιδεία, ήσαν απόγονοι εκείνων που από το 1204 έως το 1261, δεν φέρθηκαν πάντοτε με τον φιλικότερο τρόπο σε αυτήν την κληρονομιά[73].

(συνεχίζεται)

[57] Όπ. π., σ. 497.

[58] Όπ. π., σ. 497.

[59] Όπ. π., σ. 499.

[60] Όπ. π., σ. 501. Ο Θωμάς Ακινάτης, 1225-1274, υπήρξε σπουδαίος δυτικός θεολόγος, ενώ το έργο του *Summa Theologiae*, αποτελεί θεμέλιο λίθο τής σχολαστικής Θεολογίας. Ο Δημήτριος Κυδώνης, (1323; - 1397/8), ήταν πολιτικός αξιωματούχος, που έλαβε μέρος στην ησυχαστική έριδα και μετέφρασε τη *Summa Theologiae*.

[61] Δούκας, Ιστορία, σ. 501-503.

[62] Σάθας, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη

[63] Runciman, Η Άλωση, σ. 213.

[64] Όπ. π., σ. 219.

[65] Όπ. π., σ. 219.

[66] Χαλκοκονδύλης, Αποδείξεις Ιστοριών, β' , Ι, σ. 89.

[67] Χαλκοκονδύλης, Άλωσις, σ. 35.

[68] Όπ. π., σ.36.

[69] Όπ. π., σ. 37.

[70] Όπ. π., σ. 207.

[71] Όπ. π., σ. 207.

[72] Runciman, Η Άλωση, σ. 236-237.

[73] Wilson, Οι λόγιοι, σ. 279.